

Danmarks afståelse af Norge

Undervisningsforløb
til udskolingen

Småstatsmentalitet

Der er i alt 6 undervisningsforløb, som henvender sig til 7.-9. kl.:

- Det borgerlige idealsamfund
- Fædrelandssange
- Nordens forening
- Pligter mod konge og fædreland - opdragelse i det rette borgersind
- Småstatsmentalitet (dette materiale)
- Statspatriotisme

Der er i alt 6 undervisningsforløb, som henvender sig til 7.-9. klasse. Undervisningsforløbene kan bruges direkte som de står, eller underviseren kan tilføje/plukke i dem efter behov og selv sammensætte sit eget undervisningsmateriale. De 6 undervisningsforløb er:

1. Det borgerlige idealsamfund
2. Fædrelandssange
3. Nordens forening
4. Pligter mod konge og fædreland – opdragelse i det rette borgersind
5. Småstatsmentalitet
6. Statspatriotisme

Bemærk: forløbene om Småstatsmentalitet og Statspatriotisme er meget svære, og anbefales derfor til de ældste elever.

Opbygning

Hvert undervisningsforløb indledes med kort baggrundsviden om det specifikke emne. Underviseren kan desuden hente baggrundsviden i kompendiet, der findes i historiekassen og på Middelfart Museums hjemmeside. For yderligere baggrundsviden se f.eks. Rasmus Glenthøj: *Skilsmissen*, 2012.

Underviseren kan vælge at formidle konteksten til eleverne eller lade dygtige elever læse selv.

Efter gennemgangen af konteksten følger selve undervisningsforløbet med tekster, spørgsmål og opgaver. Underviseren vælger selv, om eleverne skal løse opgaverne skriftligt, gennem en aktivitet (oplæg, sang, teater) eller via dialog på klassen.

Materialet er konstrueret på en sådan måde, at der med fordel kan arbejdes i grupper.

Undervisningsforløbene til 7.-9. klasse kan suppleres med et besøg på Middelfart Museums udstilling om Middelfart og Hindsgavl under krigen 1807-14. Det er også muligt at lade eleverne tilberede en eller flere historiske opskrifter fra kogebogen i historiekassen (findes også på Middelfart Museums hjemmeside).

Baggrundsviden

Det danske imperium¹ havde gennem århundrederne haft meget forskellig udstrækning. Knud den Store (ca. 995-1035) havde hersket over et Nordsøimperium, Valdemarerne havde erobret et Østersøimperium (12. og 13. århundrede) og Margrethe den 1. havde i 1397 stået i spidsen for dannelsen af Kalmarunionen. Der var også perioder, hvor Danmarks selvstændighed havde været truet. Før Frederik VI i 1807 så sig nødtvunget til at opgive neutralitetspolitikken bestod den danske stat af Danmark, Norge, Island, Færøerne samt kolonierne i Vestindien, Indien og på Guldkysten. Efter krigsudbruddet erobrede England kolonierne, Anholt og Helgoland.

Efter Kielerfreden i 1814 tilbagegav England de besatte kolonier samt Anholt, men det beholdt Helgoland. Norge blev afstået og tvunget i union med Sverige. Som territorial kompensation fik Danmark svensk Forpommern og Rügen, der året efter blev byttet til hertugdømmet Lauenburg. Den danske stat bestod nu af Lauenburg, Holsten, Slesvig, Danmark, Grønland, Island, Færøerne samt kolonierne i Vestindien, Indien og på Guldkysten.

Til trods for den territoriale kompensation betød englændernes ran af den stolte danske flåde², statsbankerotten, den allierede invasion af Hertugdømmerne og tabet af Norge, at der udbrød en småstatsmentalitet i Danmark efter 1814 – ikke først efter 1864. Den danske stat blev betragtet som en ubetydelig og underlegen stat, der var afhængig af at indgå alliancer med stormagterne for at sikre sin suverænitet. Småstatsmentaliteten kom også til udtryk i forslaget om at opdyrke de vidtstrakte jyske heder efter parolen: hvad udad tabes skal indad vindes.³

Militært set havde den danske stat reelt ikke været en stormagt længe. Den engelske flåde var den danske langt overlegen,⁴ og hæren kunne slet ikke måle sig med f.eks. den franske. Desuden befandt den danske militærmagt sig jo spredt i flere forskellige lande adskilt af Skagerrak.⁵ På den vis havde det været fornuftigt af Frederik VI at føre neutralitetspolitik under Revolutions- og Napoleonskrigene, men Danmarks placering ved indgangen til Østersøen betød, at stormagterne ikke i længden kunne tolerere neutralitetspolitikken. Slaget på Reden (1801) havde ikke ført den danske stat i krig, og den havde heller ikke fået staten til at miste troen på egen evne. Tværtimod var Slaget på Reden helt fejlagtigt blevet tolket som en dansk sejr.⁶

Småstatsmentaliteten fik modspil fra drømmen og håbet om en ny dansk storhedstid. Forfatteren, salmedigteren og lektoren i dansk sprog og litteratur ved Sorø Akademi Bernhard Severin Ingemann (1789-1862) var med sin dyrkelse af Valdemarstiden (1157-1241) en repræsentant for dette håb.

Nederlaget i 1864 styrkede imidlertid småstatsmentaliteten og knuste drømmen om et nyt dansk imperium. I 00'erne lancerede daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen et angreb på den

¹ Historikerne taler både om det danske imperium, den danske stat og de danske stater.

² Flåden blev betragtet som ”Danmarks Helligdom, Skytshelgen, eller det Sværd, der opretholdt dets Selvstændighed og Værdighed ligeover for Europas øvrige Magter” – Ræder (1845)

³ Parolen er fejlagtigt blevet tilskrevet Ernesto Dalgas, der var en af foregangsmændene for hedeopdyrkningen efter 1864. Forfatteren H.P. Holst (1811-1893) stod bag udsagnet i forbindelse med Industri- og Kunststudstillingen i København i 1872. Tanken bag parolen blev imidlertid allerede udbredt i flere europæiske lande i begyndelsen af 1800-tallet inklusiv i Danmark.

⁴ Den engelske flåde talte i 1801 190 linieskibe, hvilket var næsten ti gange så mange som den danske stats flåde.

⁵ Kolonierne og besiddelserne i Nordatlanten besad ikke en betydelig militærstyrke.

⁶ C.A. Lorentzen malede f.eks. et billede af ”Den engelske parlamentærs ankomst”, hvor englænderne lægger til land med det hvide flag hejst for at forhandle fred.

småstatsmentalitet, som han hævdede havde præget dansk udenrigspolitik i det 20. århundrede. Han ville nu have Danmark til at føre det, han betegnede som en aktiv udenrigspolitik. Anders Fogh blev i 2009 generalsekretær for NATO – som Danmark havde været medlem af siden grundlæggelsen i 1949.

Anders Foghs angreb på det han kaldte småstatstankegangen og tidligere regerings førte udenrigspolitik førte til en heftig debat.

Undervisningsforløb

Begynd med at gennemgå det danske imperiums udstrækning før og efter 1814. Det kunne foregå ved at eleverne er med til at udpege de forskellige lande på et verdenskort. Forklar evt. kort baggrunden for de danske kolonier i Afrika, Indien og Vestindien, samt hvilke produkter og råstoffer de forskellige lande ydede.

Læs nedenstående uddrag af Christian Molbechs (1783-1857) brev til Laurits Schebye Vedel Simonsen (1780-1858) dateret 10. februar 1814, København. To dage forinden havde Frederik VI offentligt kundgjort årsagerne bag Norges afståelse. Molbech og Vedel Simonsen var begge historikere, men deres baggrund er i denne sammenhæng ikke væsentlig, da mange borgere på dette tidspunkt har været grebet af samme sindsstemning som Molbech.

København den 10. februar 1814.

Min kære ven! Siden jeg forrige gang tilskrev Dig, er begivenheder indtrufne, som vel ingen af os holdt for mulige, og som således har ikke blot forandret vort fædrelands stilling, men kuldkastet en del af den danske stats grundvold, at der vel næppe gives nogen, selv af de i statskunsten indviede, der tør forudsige, hvorledes vor fremtids skæbne vil udvikle sig. Så meget er vist, vi har som stat betragtet lidt en forringelse og fornedrelse, der aldrig endnu er overgået Danmark — og hvorledes vil den ikke i sine følger virke gennem en lang, uoverseelig tidsrække?

Jeg er hverken stemt eller har her noget kald til at udbrede mig vidtløftigt over så sørgelig en genstand. Mit sind har været yderst nedtrykt, og jeg har aldrig haft begreb om en tid som den, vi i den sidste måned har gennemlevet. Du kan let tænke dig, hvorledes stemningen her har været og hvorledes den endnu er. Sorg fylder hver sand dansk borgers hjerte — men også harme må blande sig med denne sorg; og det er dobbelt sørgeligt, at netop denne harme, der i vild uorden kun udgyder sig i spot og bitterhed, snarere svækker nationalkraften endnu mere, end den frembringer nogen gavnlig virkning.

Den begivenhed, som alle naturligvis med den højeste og mest spændte forventning ser i møde — er de Norskes fattede Beslutning. Ingen ved endnu eller kan her vide noget bestemt derom. For få dage siden er en assessor Krogh kommet hertil fra Norge, med et hemmeligt budskab til kongen, som han mundtlig skulle bringe ham. Ingen ved dette; men alle ville vide, at prins Christian ikke kommer ned, men er rejst til Trondheim, og at fæstningernes kommandanter har nægtet at modtage befaling af andre, end af Statholderen. — Endnu ved man heller ikke noget om freden med England; og i det hele ligger næsten alt endnu hyllet i gådefuldt mørke og kan endnu være underkastet de mest omvæltende forandringer. — Her tales meget om reduktioner i armeen og i staben; men intet er deraf endnu kommen til offentlig kundskab.

At det er vor og alle videnskabsdyrkeres pligt i tider som disse at søge af alle kræfter at opholde dansk litteratur, som måske snart kunne blive det eneste,

hvori kraftig danskhed og nationalitet endnu kunne ytre sig — er vist din overbevisning ligeså fuldt som min...

Christian Molbech

- **Analyser brevet. Hvilken sindsstemning er Molbech i, og hvad er hans syn på fremtiden?**
- **Syng Grundtvigs *Danmarks Trøst* (1820),⁷ og læs Poul Martin Møllers *Glæde over Danmark* (1823) – de er oversat til nudansk.**

Danmarks Trøst

Langt højere bjerge så vide på jord
Man har, end hvor bjerg kun er bakke;
Men gerne med slette og grønnej i nord
Vi Dannemænd tage til takke;
Vi er ikke skabte til højhed og blæst,
Ved jorden at blive, det tjener os bedst!

Langt kønnere egne, vil gerne vi tro,
Kan fremmede udenlands finde,
Men dansken har hjemme, hvor bøgene gro
Ved strand med den fagre kærminde⁸,
Og dejligst vi finde, ved vugge og grav,
Den blomstrende mark i det bølgede hav!

Langt større bedrifter for ære og sold,
Måske så udlænding man øve,
Omsonst dog ej Danemænd førte i skjold,
Med hjerterne løve ved løve;
Lad ørne kun rives om jorderigs bold!
Vi bytte ej banner, vi skifte ej skjold!

Langt klogere folk er der sagtens om land,
End her, mellem bælder og sunde,
Til husbehov dog vi har vid og forstand,
Vi vil os til guder ej grunde,
Og brænder kun hjertet for sandhed og ret,
Skal tiden nok vise: vi tænkte ej slet!

⁷ Også kendt under titlen: *Langt højere bjerge så vide på jord*

⁸ Kærminde = lille plante med blå blomster

Langt højere, ædlere, finere sprog
Skal findes på fremmedes tunge,
Om højhed og dejlighed Danemænd dog
Med sandhed kan tale og sjunge;
Og træffer vort modersmål ej på et hår,
Det smelter dog mere, end fremmedes slåer.

Langt mere af malmen: så hvid og så rød
Fik andre i bjerg og i bytte,
Hos dansken dog findes det daglige brød
Ej mindre i fattigmands hytte,
Og da har i rigdom vi drevet det vidt,
Når få har for meget og færre for lidt.

Langt ædlere konger med landsfadernavn
Måske kan engang man opdage;
Men ætten i Lejre og i København
Dog spørger endnu om sin mage;
Thi prise vi stammen af Skjold og af Dan⁹!
Gid immer den blomstre i fædrenes land!

Langt højere ros over herskende drot
Man hørte fra fremmedes tunger;
Men spørgsmål: Om altid det meendes så godt,
Som her, når hver Dannemand sjunger!
Vor Fredrik! Han vorde som duen så hvid!
Hans alder højloves som Fredegods¹⁰ tid!

Glæde over Danmark

(Skrevet på Sydhavet)

Rosen blusser alt i Danas Have,
Liflig fløjter vist den sorte stær,
Bier deres brune nektar lave,
Hingsten græsser stolt på fædres grave,
Drengen plukker af de røde bær.

Her imellem havets dybe kløfter
Gives aldrig vår og blomsterpragt,

⁹ Skjold og Dan = danske sagnkonger. Dan skal have opført en kongsgård i Lejre.

¹⁰ Frode Fredegod = dansk sagnkonge med et godt ry.

Hvalen kold og dum ved skibet snøfter,
Tavse fugl de brede vinger løfter
Med sit bytte fra den våde jagt.

Mine venner i den danske sommer!
Mindes I den vidtforrejste mand,
Som så langt fra Danas favre blommer,
Her, hvor sydens blæst på sejlet trommer,
Flakker fra sit elskte fødeland?

Udi Øst og Vest, og hvor jeg vanker,
Drømmer jeg om jer ved Danmarks sund.
Selv iblandt Constantias fulde ranker¹¹
Mindes jeg med længselsfulde tanker
Løvet i Charlottes bøgeland.

Klærken råber i Manillas rønner:
»Danmark er et lidet, fattigt Land.«
Det forsikrer Javas rige sønner,
Selv Batavias skrantne kræmmer stønner:
»Danmark er et lidet, fattigt Land.«

Morgenlandets¹² søn i kåber lange
Bag sin vifte gisper efter luft.
Han har spraglet fugl, men ingen sange,
Hjerteløse møer med gylden spange¹³,
Store glimmerblomster uden duft.

Kunde du ved guld og sølv at love
Købe dig en nordisk kvindes tro,
Købe dig et pust fra søens vove,
Købe dig et ly af Thules¹⁴ skove,
Og en kløvermark til middagsro?

Fattig mand, som pløjer danske lande,
Ryster æbler af sit eget træ,
Har en kraftig arm, en kløgtig pande,
Korn på marken, mælk i sine spande;
Kvien står i græsset over knæ.

¹¹ D.v.s. vinmarker med drueklaser.

¹² Morgenlandet er en poetisk betegnelse for Østen.

¹³ En spang er en primitiv bro over et mindre vandløb.

¹⁴ Romersk betegnelse fra antikken for det høje nord.

Ja vor danske jord er sommerfrodig;
Der er kræfter ved det danske brød.
Derfor er den danske mand så modig;
Derfor var normannens kniv så blodig;
Derfor er den danske kind så rød.

Lad kun Østens drot blandt købte friller
Døsig strække sig på purpur ud,
Lytte på den sorte halvmands triller,
Mellem salens tempelhøje piller,
Kold og gusten som en marmorgud.

Under lyse bøg den danske bejler
Med sin herligvoksne pige går;
Over deres hoved månen sejler;
Svanen i det klare vand sig spejler;
Nattergalen højt i busken slår.

Dersom sligt for fattigdom du tyder,
Østens atlaskklædte, rige mand,
Glad mit sorte danske brød jeg bryder,
Takker Gud, mens fra min læbe lyder:
»Danmark er et lidet fattigt land!«

- **Analyser Grundtvigs *Danmarks Trøst* og Poul Martin Møllers *Glæde over Danmark*. Digtene er begge udtryk for den nye kulturnationalisme. Hvordan kommer småstatsmentaliteten til udtryk i de to digte?**
- **Gennemgå og analyser nedenstående digt af Bernhard Severin Ingemann fra bogen: *Valdemar den Store og hans Mænd: et episk digte*.**

Men mange Dage er siden rundne,
Fast syv Aarhundreder er forsvundne
De store Aander er farne hen,
I Muld sank Valdemar og hans Mænd.
De Lys udsluktes fra hine Dage;
Dog end er herlige Glimt tilbage:
End høje Skjoldunger Spiret føre,
End danske Hjeerter foreent sig røre.

Hvad Danmark var, kan det atter blive:
Endnu er Fædrenes Aand i live.
Men naar den slumrer i kraftløs Stund,
Og glemmer Livet i døsig Blund;
Da reis dig atter fra Altergraven,
Du høje Axel med Bispestaven¹⁵!
Advar os for Udslættelsens Dom
Og viis os hvorfra vor Frelse kom!
Da stig af Graven til Kamp igjen,
Henfarne Konge med dine Mænd!
I Eftermælets de lyse Klæder
I straale for os med Oldtidshæder!
I ryste Sjælen og vække Aanden!
I styrke Hjertet og ruste Haanden
Til dansk og stor og til herlig Lid,
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

- **Læs og diskuter nedenstående udsagn fra tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussen og tidligere ansat i Udenrigsministeriet og ambassadør Henning Kjeldgaard. Eleverne kan også gå på nettet eller infomedia og finde yderligere indlæg i den af Anders Fogh igangsatte debat om småstatsmentalitet.**

"Man kan spørge, om vi mentalt er godt nok rustet i hele samfundet. Hvis du tager det sidste århundredes udenrigspolitik, var den jo fyldt med dobbeltmoral og hykleri. Tiden var præget af en typisk småstatstankegang om at leve stille og ubemærket, foregive at være neutral og ikke lægge sig ud med nogen. Den tankegang skal ændres, siger Anders Fogh Rasmussen til Mandag Morgen."

TV 2-Nyhederne (11.09.2006)

"Det betyder ikke, at der ikke er sket en fundamental ændring i dansk udenrigspolitik med regeringsskiftet i 2001. For Fogh-regeringen praler selv med at have erstattet en selvstændig dansk udenrigspolitik med slavisk at følge amerikansk politik – i en tid, hvor den amerikanske politik vel at mærke har været udformet og gennemført af den mest konservative administration i amerikansk historie under præsident George W. Bush. Så mens det er forkert, når Fogh hævder, at der ikke tidligere er ført aktiv udenrigspolitik, er det naturligvis rigtigt, at definitionen af, hvad aktiv udenrigspolitik dækker, har ændret sig fundamentalt. Fogh-regeringen har konsekvent ændret den tidligere vægt på udenrigspolitikens blødere elementer, som fredsbevarende FN-

¹⁵ Biskop Absalon

operationer og udviklingsbistand, til en indsats baseret på militær indsats og har direkte nedprioriteret den langsigtede bistandspolitik.”

Henning Kjeldgaard: *Aktiv udenrigspolitik, 1966-1997, FN – Afrika – DANIDA*, 2012.

- **Få eleverne til at reflektere over, om Danmark anno 2014 fører en aktiv udenrigspolitik eller er præget af småstatsmentalitet.**

Formål

I januar 2014 er det 200 år siden den danske stat måtte afstå Norge til Sverige ved Kielerfreden. 434 års politisk union mellem Tvillingeriget Danmark-Norge var slut. Danmark blev dermed en af Revolutions- og Napoleonskrigenes helt store tabere. Norge vedtog efter afståelsen sin egen moderne grundlov, som landet fik lov til at beholde, selv om det blev tvunget i union med Sverige.

Nederlaget i 1864 og den efterfølgende afståelse af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg kom til helt at overskygge for tabet af Norge. Først i de senere år er historikerne begyndt at rette fokus på 1814, og den betydning det relativt fredelige brud med Norge har haft både for den danske selvforståelse og for vores forhold til nordmændene.

Formålet med undervisningsforløbet er at gøre eleverne bekendte med Tvillingeriget Danmark-Norge samt følgevirkningerne af skilsmissen i 1814.

Undervisningsmaterialet ligger også i en printvenlig version på www.middelfart-museum.dk under fanen Aktiviteter.

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til:

Videncenter Vejlbj, Skoleafdelingen
Att.: Skolekonsulent Lars Jensen
Vejlbjvej 9, 5500 Middelfart
www.middelfart.dk
Tlf.: 88 88 55 00 Direkte: 88 88 57 44

eller

Middelfart Museum
Algade 8, 5500 Middelfart
www.middelfart-museum.dk
info@middelfart-museum.dk
Tlf.: 64 41 47 41

Middelfart
KOMMUNE

MiddelfartMuseum